

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

ÇILDAM, S.Y. (2019). Toponomi (Yer Adları) Açısından Siirt'te Mahalle Adları. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23 (4) , 1443-1458.

Toponomi (Yer Adları) Açısından Siirt'te Mahalle Adları

Semra YILMAZ ÇILDAM^(*)

Öz: Şehirlerin kültürel birikimin yansıması olan yer adları yaşanmışlıkları adlandırır ve böylece mekânları anlamlı kılar. Medeniyetin altın küpü olan şehir geçmişini bazen mahalle isimlerinde saklar. Mahalleler sosyal, kültürel, doğal unsurların ve insan iradesinin şekillendiği birimlerdir. Bu çalışma Siirt şehir kimliğini oluşturan bileşenlerden olan mahalle adlarını toponomi bilimi esaslarına göre incelemektedir. Siirt'in hâlihazırda 7 ilçesi ve 51 mahallesi vardır. Mahalleler ile ilgili bilgiler kaymakamlık, belediye, muhtarlıklar, yerel yazılı kaynaklar, gazeteciler ve halktan alınmıştır. Geçmişin mekânda ruh bulmasının adı olan mahalleler isimlendirilirken birçok faktörden etkilenmişlerdir. Bu etkiler mekânın fiziki şartları olabileceği gibi beşeri faktörler de olabilmektedirler. Söz konusu çalışma alanındaki mahalleler Alişaoğlu (2013) sınıflandırması baz alınarak kategorize edilmiştir. Bunun sonucunda Siirt ili dâhilinde mahalleleri yerlerin fiziksel ve beşeri özelliklerine veya konumuna göre şehirleşme mahalleleri, cumhuriyet mahalleleri, şahıs isimli mahalleler, dini yapıya bağlı mahalleler, aşiret mahalleleri, siyasi mahalleler, meslek mahalleleri, yer değiştiren mahalleler ve diğer mahalleler şeklinde sınıflandırmak mümkündür. Siirt ilinde mahalle adlandırmalarında şehrin eski kültürünün unutulmadığı ve yaşatıldığı görülse de mahallelerin zaman içinde yaşanan kültürel değişimlerinden etkilendiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mahalle (yer) adları, şehrsel toponomi, Siirt.

Neighborhood Names in Siirt From a Toponymy (Names of Places) Perspective

Abstract: The names of places that reflect the cultural accumulation define experiences, and gives localities meanings. The city's history, the golden cube of civilization, is sometimes contained in the names of neighborhood. Neighborhoods are units where social, cultural, and natural elements and human will are shaped. This study examines the names of neighborhoods, one of the factors that form identity of the city of Siirt, according to the principles of science of topology. Siirt currently has 7 districts and 51 neighborhoods. Information on neighborhoods were taken from district governorates, municipalities, mukhtars, local written sources, journalists and the public. Many factors were taken into consideration when naming the neighborhoods that represent the past. These factors could include not only physical conditions of the locality but also human factors. The neighborhoods in this study area were categorized based on the classification by Alişaoğlu (2013). As a result, it is possible to classify the neighborhoods within the province of Siirt as urban neighborhoods, republic neighborhoods, neighborhoods with names of persons, neighborhoods that depend on religious structures, tribal neighborhoods, political neighborhoods, professional neighborhoods, displaced neighborhoods and others, according to the physical and human characteristics or their locations. Although it is seen that the old culture of the city is not forgotten and kept alive in the names of neighborhoods in the Siirt province, the neighborhoods are also affected by the cultural changes experienced over time.

Keywords: Neighborhood (place) names, urban toponomy, Siirt.

Makale Geliş Tarihi: 01.04.2019

Makale Kabul Tarihi: 10.11.2019

^{*} Dr.Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü (e-posta: semrayc@gmail.com) ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7026-6088>

I.Giriş

Şehirler, birçok şeyin bir araya gelmesidir (Calvino, 2012:13). Bir şehrin kimliğinin ortaya çıkması uzun bir zaman sürecini kapsamaktadır. Topoğrafik durum, iklim koşulları, genel konum, bitki örtüsü gibi özellikler şehir kimliğinin bir yüzünü oluştururken (Liggettand ve Perry, 1995); kültürel özellikler, yaşam biçimi, mimari vb. yerel özellikler ise bu kimliğin diğer yüzünü oluşturmaktadır. Şehirler ad verme eylemi ile kendilerine bir kimlik oluştururlar. Kimlik, bir objenin diğer objelerden farklı ve özgün olma durumudur (Lynch, 1960).

En eski kültürel etkinliklerden biri olan ad verme eylemi (Kadmon, 2000) bir şeyi diğerinden ayırmak için kullanılır. Ad verme var etmek, görünür kılmak, kısaca ortaya koymaktır. Ad bilimi (Onomastik), temel olarak kişi adları bilimi (Antroponomi) ve yer adları bilimi (Toponomi) olarak ikiye ayrılır. Yer adı bilimi anlamına gelen toponomi (Türkçe Sözlük, 2005: 1994) dar manada, dil biliminin bir kolu olan ve genel olarak özel isimleri inceleyen onomastik'in bir dalı olarak mütalaa edilmektedir (Yediyıldız, 1984: 25). Toponomi, tarih, coğrafya, botanik, folklor, jeoloji, antropoloji, sosyoloji, arkeoloji gibi birçok bilim dalı yanında bazı disiplinlerinde yardımcı olarak bilimsel anlamda oldukça önem arz etmektedir (Kurt,1991; Karaboran,1984). Bu bilim dalı ile ülkelerin coğrafi özellikleri, dil, yerleşme tarihi ve etnik yapısı ile ilgili bilgiler elde edilmektedir (Alagöz, 1984; Aksan, 1982). Birçok bilimin ortak ilgi alanını oluşturan mekâna (Bal, 2008) verilen yer adları coğrafi çevrede değişimi gösteren önemli unsurlardan biridir (Bres,1990).Yer adları bazen bir güç ve kimliğin sembolü olarak görülmekte (Light, 2004); bazen de politik duruşun mekâna yansması, hâkim düzene karşı çıkma ve onu yeniden inşa etme üzerine kurulmaktadır (Alderman, 2000).

Kişilerin yaşam dünyaları onların yerelidir (Erhard, 2007). Esasında yerellik insanın içinde yaşadığı mekâna yüklediği anlamdır (Gannam, 2010).Yerel ifadesinin karşılığı olarak mahalle kavramı sunulmaktadır (Rashed ve diğerleri, 2012). Mahalleler, meydanlar, cadde ve sokaklar, anıtlar gibi çevresel kimlik unsurları şehrsel bileşenleri oluştururlar (Yayınoğlu ve Susar, 2008). Şehrin oluşumunda ana aktörlerden olan mahalle, şehir için yönetim merkezi ve çarşı kadar vazgeçilmez bir unsurdur (Mumford, 2007). Şehrin bir bölümü anlamı yüklenen mahalle (Kramers, 1997) yardımlaşma, dayanışma, komşuluk, yakınlık, denetim gibi birçok sosyal kökenli mesajların verildiği alanlardır. Aynı zamanda mahalle, cemiyyet bünyesi içinde sağlam bir hücre, üreme ve devam vazifesini üstüne almış bir kaledir (Ayverdi, 2005: 35). Mülkî idare bağlamında en alt idari birim olan mahalleler (Ortaylı, 2004) konutlar arasında altyapı ve hizmetlerin karşılıklı kullanımı sağlayan mekânsal düğümlerdir (Bijoux ve diğerleri, 2008). Aile ile birey arasındaki sosyal bağ ne ise, kişi ile mahalle arasındaki bağ da aynı anlamı taşır (Ortaylı, 1996). Osmanlı şehirlerinde mahalle, temel yönetim birimidir (Yel, 2003). Bunun yanında mahalle toplumsal ilişkilerin harmanlandığı, kültürel öğelerin canlandığı bir birimdir. Bu çalışmanın temel amacı mahalle adlarını şehrsel toponomi açısından incelemektir. Böylece bu çalışmanın ülkedeki toponomi çalışmalarına katkı sunması amaçlanmıştır.

Bu makale giriş bölümü ile birlikte 4 bölümden oluşmaktadır. İkinci bölümde şehrsel yer adları konusunda yapılan çalışmalara yer verilmiş olup, kavramsal çerçeve ve yöntem üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde Siirt ili dâhilindeki mahalle adlarının ortaya çıkış nedenleri Aliağaoğlu (2013) sınıflandırmasına göre değerlendirilmiştir. Dördüncü bölüm olan sonuç kısmında Siirt ölçeğinde yapılan sınıflandırma denemesine birkaç mahalle türü eklenmiştir. Ayrıca mahalle adlandırmaları ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

II. Kavramsal Çerçeve ve Yöntem

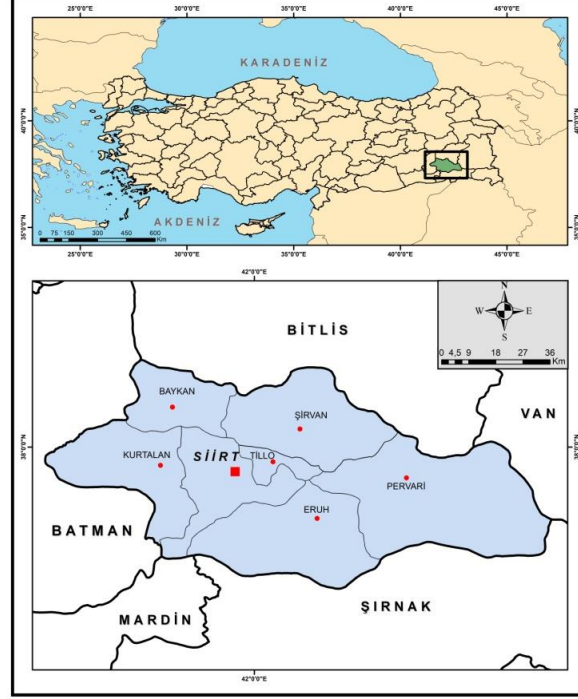
Yer adları başka bilim dallarının da çalışma konusu olmuştur (Eyice, 1965; Söylemez, 2002; Ayverdi, 2005; Yaşar, 2007; Tuncer, 2008; Güllülü, 2012; Erpolat, 2014; Yağmur, 2014; Yüçetürk, 2014; Karacan, 2014; Sır, 2015; Terzi, 2016; Şahin, 2017; Ayyıldız ve Ertürk, 2017; Gökçe, 2018). Her biri kısa adres niteliğinde olan yer adları (Şahin, 2010) şehrsel toponomi açısından sınıflandırılmaya tabi tutulmuştur. Ülkemizde bu sınıflandırma genelde şehir, köy, cadde ve sokak adları bazında yapılmıştır (Yediyıldız, 1984; Erdentuğ ve Burçak, 1998; Güner ve diğerleri, 2000; Tuncel, 2000; Kurgun, 2002; İbret, 2003; Güner ve Ertürk, 2004; Özkan ve Yoloğlu, 2005; Kurgun, 2006; Sarı, 2007; Altunışık, 2009; Aydın ve diğerleri, 2010; Günal ve diğerleri, 2011; Şahin, 2011; Aliagaoglu ve Uzun, 2011; Günal, 2012; Kara, 2012; Bulut, 2013; Aliagaoglu ve Yiğit, 2013; Baysan, 2014; Durbilmez ve Tekin, 2014; Koday ve Aydın, 2016; Kara, 2016; Alkan, 2017; Asımgil, 2018). Bunlara ek mahallelerinde bu sınıflandırmaya (Aliagaoglu, 2013) tabi tutulduğunu görülmektedir. Sınıflandırma yapılırken genelde iki yaklaşım kullanılmaktadır. Bunlardan biri cadde ve sokakların neyi ve niçin hatırlattıkları yanında bunların köken ve oluşumları üzerinde duran “Fransız Yaklaşımı”dır (Kooloos, 2010). Diğeri ise cadde ve sokak adlandırmasının özellikle sosyal süreçlerin rolü üzerindeki etkisini ve arka plandaki politik mücadele ve ortak kimlik oluşturma çabasını dillendiren Azaryahu'nun (2009) savunduğu yaklaşımdır. Yine doğal ve beşeri özellikler, önemli olaylar, tarihe not düşen kişiler vb. birçok faktör mekânın Yer'e dönüşümü üzerinde etkilidir. Ayrıca yer adlandırmasının özellikle şehrsel dinamiklerle doğrudan bir ilişkisi olduğu, bu dinamiklerdeki hareketliliğin yer adlarına direkt yansıdığı görülmektedir.

Bu çalışma Siirt'te mahallelerin şehrsel toponomik açıdan sınıflandırılması için yapılan analitik bir çalışmadır. Çalışmada Aliagaoglu'nun (2013) mahalle sınıflandırması temel alınmıştır. Aliagaoglu mahalle adlarının arka planındaki nedenleri çok yönlü bir bakış açısıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Bu nedenle “Fransız yaklaşımı” ve Azaryahu'nun temsil ettiği politik süreçleri ön plana çıkaran yaklaşımı birlikte kullanmıştır. Bunun sonucunda mahalle adlarını 10 başlık altında kategorize etmiştir: “Dinî Yapıya Bağlı Mahalleler”, “Meslek Mahalleleri”, “Mahkeme Mahalleleri”, “Göçmen Mahalleleri”, “Cumhuriyet Mahalleleri”, “Siyasi Mahalleler”, “Şehirleşme Mahalleleri”, “Yerlerin Fiziksel ve Beşeri Özelliklerine veya Konumuna Bağlı Mahalleler”, “Şahıs İsimli Mahalleler” ve “Diğer Mahalleler”. Yapılan bu çalışmada mahalle adları üzerinde yerin doğal ortam koşulları yanında etnik yapı, sosyal, kültür ve politik süreçler gibi birçok faktörün etkili olduğu görülmektedir.

Çalışmada kullanılan mahalle adları Siirt Belediyesi'nden alınmıştır. Bunun yanında geçmiş tarihli gazete haberlerine, yerel gazetecilere, halk röportajlarına, tarihi kaynaklara ve saha çalışmalarına da başvurulmuştur. Siirt ili merkez dâhil 7 ilçeden oluşmaktadır (**Şekil 1**). Siirt ili dâhilinde toplam 51 mahalle bulunmaktadır. En çok mahalleye sahip şehir merkezi (20 adet) Siirt merkez iken, en az mahalleye sahip (2 adet) ilçe merkezi Pervari'dir.

III. Siirt İlinde Mahalle Adları

Şehirler çevrelerine hükmetme gücüne sahip, etki alanı geniş olan yerleşmelerdir. Şehir insanın hayatını düzenlemek için meydana getirdiği en önemli, en büyük fiziki ürün ve insan hayatını çerçeveleyen bir yapıdır (Cansever, 2010: 17). Tarih boyunca şehirler farklı şekillerde tanımlanmışlardır. Şehir tanımlanırken bazen bir nehir, bazen bir kale, bazen de doğal güzellikler ön plana çıkartılmaktadır. Böylece o yerleşim yeri kendine bir kimlik bulmuştur. Bu kimlik zaman içinde gelişir, değişir ve daha da güçlenebilir.

Şekil 1: Çalışma Alanı Lokasyon Haritası.

Mezopotamya'nın bir şehri anlamak, dünyayı anlamaktır (Maclean, 2005). Bilinen tarihi M.Ö. 200 yıllarına kadar uzanan Siirt, Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarının kesiştiği bir alanda kurulmuştur. Siirt'te Sami, Babil, Hurri, Mitanni, Urartu, Pers, İskender, Roma, Bizans, Emevi, Abbasi, Selçuklu, İlhanlı, Karakoyunlu, Akkoyunlu, Safevi ve Osmanlı hâkimiyeti görülmüştür (Türkiye Rehber Ansiklopedisi, Tarihi Yok: 209; Tuğlacı, 1984; Uzunçarşılı, 1988; Azimli, 2007; Özgen ve Karadoğan, 2009; İncelik, 2009; Kafalı ve Sekmen, 2010). 700 yıllık bir tarihi geçmişi olan Osmanlı İmparatorluğu Anadolu topraklarının her metrekaresine nüfuz etmiştir. "Bazar durur, cuma kılınur" yer (Karagöz, 1999:105) olarak tanımlanan Osmanlı şehri "Osmanlı idari taksimatında, kadının ve subaşının idaresinde ticaret ve sanayi ehlinin bulunduğu idari birliklerdir" (Aliğaçoğlu ve Uğur, 2016: 209).

Mahalle, hall kökünden türetilmiş (bir yere inmek, konmak, yerleşmek) ve konaklanan yer manasına gelen bir kelimedir (Bayartan, 2005: 94-95; Düzbakar, 2003: 97-108). Toplum, topluca yaşamakla, bir araya gelmekle ve birinin diğerini bulması ile mümkündür ve mahalle bunu sağlamaktadır (Alver, 2013: 23). Osmanlı şehri mahalle denilen küçük cemaatlere ayrılmakta (Cerasi, 1999) ve bu mahalleler aynı mescitte ibadet eden "cema'at'in aileleriyle birlikte yerleştikleri şehir kesimidir (Ergenç, 1984: 69; Ergenç, 1996). Osmanlı'da mahalle anlayışı oldukça kuvvetlidir (Behar, 2014). Mahalle batı dünyasındaki şehirler için mekân ifade eden bir ayrımı dile getirirken, İslâm mahallesi "gündelik hayatı her yönüyle kapsayıcı, zengin bir anlam bütünlüğü" demektir (Arıkboğa, 1998: 91). Osmanlı'da mahalle: "Bir paşanın konağının karşısında, basit bir evkaf kâtibinin aşı boyalı küçük evi bulunur. İnsanlar

birbirleriyle her gün karşılaşır, etiket farklılıklarına rağmen muhatap olurlar. Paşanın vekilharıcı ile müderrisin damadı, evkafın küçük kâtibi aynı kahvehanede toplanıp, görüşürler. 18-19.yüzyıllarda orada dinsel farklılık dışında, imparatorluğun her sınıf ve her bölgesinden insanlar belirli kurallar ve etiket çerçevesinde birlikte yaşarlar. Mahalle mescidi ve kahvehanesi bir toplantı ve tartışma mahalli olup, kamuoyunun oluştuğu merkezlerdi (Ortaylı, 1985:100).

Osmanlı şehrinde dinin mekân üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu görülmektedir. Anadolu'da çok sayıda mahalle adını cami, tekke, medrese ve türbelerden almaktadır. Mahalle isimlerine yansıyan bu etki Siirt'te ömrünü devam ettirmektedir (4 adet). Fakirullah, Mücahit (Tillo), Veysel Karani (Siirt-merkez), Dih (Eruh) mahalleleri bu anlamda oldukça önem arz eden mahallelerdendir. Süryanicede "Yüksek Ruhlar" anlamına gelen Tillo (Siirt,1998: 38) ilçesi sınırları içerisinde yer alan İsmail Fakirullah Türbesi (Foto 2a,b,c) ve ışık mekanizması (kule ve duvar kalıntısı) tasavvufî inancını yansıtmışından dolayı oldukça önemlidir. İsmail Fakirullah vefat ettikten sonra Osmanlı Sultanı I.Mahmud tarafından yollanan fermanla kendisine bir türbe inşa edilmesi istenmiştir. Türbe yapıldıktan sonra İbrahim Hakkı Hazretleri, "Hocamın başucuna doğmayan güneşi neyleyim?" diyerek astronomi ve mimari açıdan büyük bir bilim harikasına imza atmıştır. Bir kule yapan İbrahim Hakkı Hazretleri, türbenin doğusuna bir duvar inşa etmiştir. İbrahim Hakkı tarafından yapılan ve "Işık Hadisesi" olarak bilinen düzenek (Al, 2001: 76; Siirt, 2013) gece ve gündüzün eşit olduğu ekinoks günlerinde (21 Mart-23 Eylül) kalenin arkasındaki vadiden yükselen güneşin bu duvara çarpmasıyla başlar. Işık sadece duvarda bulunan pencereden geçmektedir. İlerideki tepeden kırılan ışık türbenin penceresinden içeri girerek, İsmail Fakirullah Hazretleri'nin mezarının başını aydınlatmaktadır.

Foto 2a: İsmail Fakirullah Hazretleri Türbesi.

Foto 2b,c: İsmail Fakirullah Hazretleri Türbesi.

Veysel Karani Cami ve Türbesi'nin (Foto 3) ne zaman ve kimler tarafından yaptırıldığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Evliya Çelebi, seyahatnamesinde asıl adı Üveys-el Karani (Kılıççıoğlu, 2013:161) olan Veysel Karani ve Türbesi'nden bahseder.1046'da hacca giden Nasır Hüsrev burada Veysel Karani Camisi'nden bahsetmektedir. Kanuni Sultan Süleyman'ın 1534 tarihli I. İrakeyn seferine katılan Matrakçı Nasuh, Veysel Karani'nin Cami ve Türbesi'nin minyatürünü yapmıştır. 1998 -2001 yılları arasındaki restorasyonda türbe içi ve çevresinin düzenlenmesi yapılmıştır. İnanç turizmi açısından bölgedeki önemli yerlerden biri olan türbe (Boran ve diğerleri, 2013: 76) her yıl dünyanın dört bir tarafından birçok Müslüman ağırlamaktadır. Veysel Karani Türbesi Siirt ve yakın çevresinde "ziyaret" olarak bilinmektedir.

Foto 3: Veysel Karani Hazretleri Cami ve Türbesi.

Mücahit Mahallesi (Baykan) adını Halid Bin Velid soyundan gelen Şeyh Hamza El Kebir'in oğlu olan Şeyh Mücahit'ten almaktadır. 1266 yılında genç bir yaşta vefat eden Şeyh Mücahit (Yaşar ve diğerleri, 2018: 23) ilçede adına yapılan türbede medfundur.

Siirt ilinde sadece cami, türbe değil farklı dinlere ait kutsal mekânların (kilise) da mahalle adlandırmalarına etki ettiği görülmektedir. Ermenilerin yaşadığı bir yerleşme olan Eruh ilçesinin en eski mahallesi Dih Mahallesi'dir. Eskiden Eruh hükümet binasının olduğu yerde şehrin ana kilisesi vardı. Yerleşmede bu ana kiliseye bağlı 9 tane daha küçük kilise bulunmaktaydı. Bu kiliselerden birinin kalıntısı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün olduğu yerdedir. Dih Mahallesi'nin adı Ermenilerin ibadet ettikleri 10 kiliseye atfen verilmiştir. Kürtçede 10 "on" anlamına gelen "Deh" kelimesinin zamanla devrilmesi ile mahalle "Dih" adını almıştır.

Osmanlı şehirlerinde meslek adlarıyla anılan mahalleler bulunmaktaydı. Kütahya'da Bezirciler ve Börekçiler (Bayartan, 2005), Ankara'da Çıkrıkçılar (Ergenç, 1994), Balıkesir'de Kasaplar, Kuyumcular (Aliagaoglu, 2013) mahalle isimleri iken; Bandırma'da Yorgancılar, Demirciler, Terziler, Çorapçılar (Çıldam Yılmaz, 2018:18) cadde adı olmuştur. Siirt ilinde Osmanlı'nın tesiriyle ismini meslek özelliklerinden alan (3 adet) mahalleler de vardır.

Siirt'te 1900'lü yılların başında kepeciler, kazzaz, bezzaz, semerci, berber, sarrac, pamukçu, bakırcı vb. meslek grupları faaliyet göstermekte idi (Duygu, 2012). Semerler at, eşek ve katır gibi hayvanların sırtına zarar vermemesi için ağaç iskelet üzerine deri ile keçe arası kamyş otları ile doldurularak yapılırdı. Kurtalan'ın en eski mahallelerinden olan Sümer (Kurtalan) mahallesi ilk kurulduğunda 3 aileden oluşmaktaydı. Bu aileler atlara, eşeklere ve katırlara takılan semerler yapıyor ve semercilik zanaatı ile uğraşıyorlardı. Bu meslek dalı ile uğraşan ailelerden dolayı mahalleye Sümer (Kurtalan) denmiştir. Bu durum zaman içerisinde semer kelimesinde düz vokal olan "e" sesinin "m"nin tesirinde yuvarlaklaşıp "ü" olmasıyla ilgili olabilir. Aynı zamanda bu durum "güzel adlandırma" olarak da nitelendirilebilir. Semer adı bir mahalleye yakışmadığı ve itici olduğu için güzel adlandırma yapılarak kökü çok eskiye dayanan bir millete (Sümerler) dayandırılma ihtimali de vardır.

Geçmişin en eski mesleklerinden olan çömlekçilik (Kotik) Anadolu, Kuzey Suriye ve Kuzey Mezopotamya'da yaklaşık 8200 yıl önce ortaya çıkmış ve 2000 yıl gibi kısa bir sürede dünyaya yayılmıştır (aregem.kulturturizm.gov.tr). Seyrantepe (Kurtalan) olarak bilinen mahallenin adı eskiden Çömlekçi idi. 2002 yılında bu mahallenin adı Belediye Meclis Kararı ile Seyrantepe olarak değiştirildi. Fakat mahalle hala yerel halk tarafından "Kotik (Çömlekçi, Çömlekçilik)" olarak bilinir. Günümüze geldiğinde de bu geleneğin güncel mesleklerle

devam ettiği görülmektedir. Yenidoğan (Baykan) Mahallesi'nin eski adı Memurlar Mahallesi idi. Sonra değiştirildi ve Yenidoğan (Baykan) adını aldı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesi ile ülke topraklarını koruma adına verilen kurtuluş savaşı her boyutuyla mekâna ilmek ilmek dokunmuştur. Osmanlı Devleti'nin çöküp yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması yani ulus-devlet anlayışının yer etmesi sonucu mekânın yeniden renklendiği görülmektedir. Siirt'te devletin kurulma aşamasında yaşanan savaşlar, bu savaşlarda ön plana çıkan şahıslar mekâna imzalarını atmışlardır (8 adet): İnönü (Baykan; Siirt-merkez), Cumhuriyet (Kurtalan), Conkbayır (Siirt-merkez), Dumlupınar (Siirt-merkez), Sakarya (Siirt-merkez), Ulus (Siirt-merkez). Bunlardan Conkbayır, Dumlupınar, Sakarya, Tınaztepe (Siirt-merkez) savaş alanlarını direk olarak yansıtan mahallelerdir. Cumhuriyet mahallelerinin çokluğu şehrin cumhuriyete verdiği değeri göstermektedir.

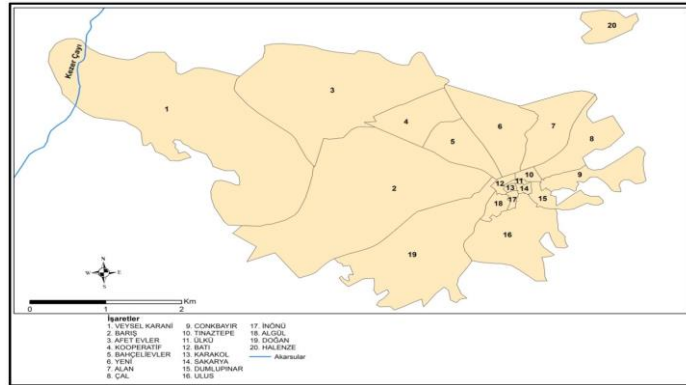
Yer adları bazen de hâkim düzene karşı çıkma, yerini sağlamlaştırma şeklinde kendini göstermektedir (Alderman, 2000). Özellikle yerel iktidarlar tarihe not düşmek adına bu girişimlerde sıkça bulunmaktadır. Siirt ilinde bu çerçevede oluşan siyasi mahallelerden (2 adet) biri de Barış Mahallesi'dir (Siirt-merkez). Bir hayırsever ve girişimci olan Ali Hikmet Çakmak bu mahalleye evler yapıp ucuza satarak mahalle sakinlerinin ev sahibi olmalarını sağladı. O nedenle bu mahalle “Çakmak Mahallesi” olarak bilinmekteydi. 1980 ihtilalden sonra mahalle “Evren” adını aldı. Asırlardan beri farklı kültürleri bir arada tutan Siirt'te kardeşlik projeleri başlatıldı. “Üç Dilli Kardeş Şehir” konseptini hayata geçirmek ve ülke düzeyinde başlatılan barış iklimine de katkı sunmak adına 2013 yılında belediye meclis kararı ile mahalleye “Barış” adı verilmiştir. Ülkü (Siirt-merkez) Mahallesi bu konuda verilecek diğer bir örnektir.

Sanayileşmenin yan ürünü olan şehirleşme az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerinde oldukça etkili olmuştur (Keleş, 1984). Türkiye'de 1950'lerde başlayan şehirleşme hareketleri günümüzde de hız kaybetmeden devam etmektedir. Şehirleşme hareketi mekânı dizayn etmeyi zorunlu hale getirmiştir. Bu büyüme süreci mekâna isim olarak yansıdı (9 adet): Bahçelievler (Siirt-merkez, Kurtalan), Yeni mahalle (Kurtalan, Siirt-merkez), Sit (Siirt-merkez), Yenidoğan (Baykan, Kurtalan), Doğan (Siirt-merkez), Halenze (Siirt-merkez).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Siirt'te halkın sosyo-ekonomik yapısı oldukça zayıftı. Şehirde ulaşımda yetersizlikler, sağlık alanında sorunlar (bulaşıcı hastalıklar, doktor yetersizliği, çocuk ölümleri, yetersiz beslenme) aşırı sıcaklıklar, susuzluk ve fakirlik vardı (Erden, 2012; Coşkun, 2018). Siirt etrafındaki kara, su kaynaklarına göre yüksekte kaldığı için her iki tarafından asırlardır sular akmasına rağmen şehir her dönem susuzluk çekmiştir (Demir, 2016). 1887, 1899, 1900 yıllarına ait Osmanlı arşivlerinde su sıkıntısı bariz şekilde kayıtlara geçmiş (Çelik, 2019) ve bu sorun sık sık gazete sayfalarına da taşınmıştır (Siirt Gazetesi, 5 Kasım 1949). Dönemin valisi Tevfik Akyüz'ün katılımıyla temeli atılan Botan Hidroelektrik Santrali'nden 1 Haziran 1957 yılından itibaren Siirt'e su ve elektrik verilmeye başlandı. Baykan'a su getirilmesi içinde İller Bankası'ndan tahsisat yapıldı (Siirt Postası, 7 Şubat 1953; Siirt Gazetesi, 3 Haziran 1957; Siirt Postası, 5 Mart 1953). Köylerde su sorunu devam etmekteydi. 1976 yılında Siirt'e bağlı köylerin %27,7'sinde yeterli içme suyu vardı. Köylerin %34'ünde hiç su yoktu, %43'ünde ise içme suyu yetersizdi. Bu rakamlar ülke geneline göre oldukça düşüktü (Yurt Ansiklopedisi, 1983: 6717). 1960'lı yıllarda kırsal kesimden şehir merkezine göçler hızlandı. Şehrin etrafında bulunan tarım alanları yerini konutlara bıraktı.

Cumhuriyet dönemi mimarisine bakıldığında modern konutun orta sınıfla bulunduğu döneme denk geliyoruz. Türkiye'deki konut kooperatifi uygulamaları üç farklı dönemde

incelenmektedir. Birinci dönem bahçeli evler, ikinci dönem apartmanlar, üçüncü dönem ise toplu konutlar dönemidir. Bahçeli ev tipi konutlar, toprağın ucuz olduğu, iskâna açılmamış çevre alanlarda yer seçilmesi ve sonrasında sınır içine alınması yoluyla oluşmuş, bir ya da iki katlı tek, ikiz ve sıra evler şeklinde düzenlenmiştir (Özüekren, 1996). Osmanlı idaresinde (1526) iken 4 mahalleli ufak bir şehir (Alkan, 2018) olan Siirt'in, 1949 yılında merkez yerleşimi 14 mahalle idi: Alan, Algül, Batı, Conkbayır, Doğan, Dumlupınar, İnönü, Karakol, K.Çarşı, Sakarya, Tınaztepe, Ulus, Ülkü, Yenimahalle (Siirt İl Yıllığı, 1967:87). 1967 yılında kabul edilen yeni imar planı şehrin büyümesinin sağlıklı olmasını sağladı. Şehirde yapılan toplu konutlar için hazırlanan bu planda zaman zaman çeşitli tadilatlar yapıldı. 1977 yılında YSE konutları için ek imar planı kabul edildi (Yurt Ansiklopedisi, 1983: 6719). 1980'lerde Siirt ilinde karayolu işçileri bir kooperatif kurdular. Bahçeli müstakil evler yapıldı. Bu mahalleye Kooperatif (Siirt-merkez) adı verildi. Daha sonra bu yapılar yap-satçılara devredildi. Bu büyüme 1960'lardan sonra Yenimahalle, 1970'lerden sonra Afetevleri, Çal, Doğan, 1980'lerden sonra Kooperatif, Evren, 1990'lardan sonra İsmail Çelik mahallelerinin ortaya çıkışıyla gerçekleşmiştir (Tuncel, 2007: 29). Siirt'te 1980'de 14, 2000'li yıllarda 19 mahalle mevcuttu (Tuncel, 2007; Alkan, 2018). 2019 yılı itibarı ile merkez mahalle sayısı 20'dir (Şekil 2). Şehir batı-güneybatıya doğru modern mahallelerle büyüme eğilimi göstermektedir. Mahallelere verilen isimlerin şehrsel büyümeye uygun, dönemini yansıtan isimler olduğu görülmektedir. Zaman içinde şehirler yatay yönden o kadar büyür ki yakınlarındaki köyler ile birleşirler. Siirt ilinin zaman içinde büyümesi sonucu yakınındaki Halenze köyünün-1985 yılında belediye sınırları içine alınmıştır (Tuncel, 2007: 29) - şehirle birleşip Halenze Mahallesi (Siirt-merkez) adını alması bu duruma örnektir (Şekil 2).

Şekil 2: Siirt Şehrinde Mahallelerin Dağılışı.

Yaşadıkları topraklarda derin izler bırakan şahsiyetler tarihin gurur tablolarında yerini almaktadırlar. Vatanlarına hizmet etmiş devlet büyükleri, kumandanlar, şeyhler, kanaat önderleri vb. isimleri mahallelere verilmektedir. Siirt ilinde şahıs isimlerine bağlı olarak adlandırılmış 7 mahalle vardır. Osmanlı'nın mekân üzerindeki etkisi Fatih (Eruh, Şirvan) mahallelerinde görülmektedir. Osmanlı padişahlarından İstanbul Fatih Sultan Mehmet'in adı bu mahallelerde yaşatılmaktadır. Bir bütün olarak Siirt "Evliyalar Diyarı" olarak bilinmektedir. "Yüksek Ruhlar Yurdu" anlamına gelen Tillo ilçesinde mevcut mahalle adları şehrin manevi havasını yansıtmaktadır. Hz. Fakirullah (Tillo), Şeyh Mücahit (Tillo), Veysel Karani (Siirt-merkez) şehirde yaşamış önemli din adamlarının isimleridir. Tillo XVII-XX yüzyıllarda bölgenin en önemli ilim ve kültür merkezidir (Boran ve diğerleri, 2013: 13).

Günümüzde de Tillo ilçesi bölgenin önemli inanç turizm merkezlerinin başında gelmektedir. Osmanlı Dönemi'nde Siirt'te köklü ve ileri bir eğitim kültürü mevcuttu. Sadece dini eğitim değil; sosyal ve fen bilimleri ile ilgilenen âlimler de vardı. Özellikle medreseler üzerinde bilimsel bir kültür gelişti. Geleneksel eğitim kurumu olan medrese eğitimi günümüzde de - özellikle Tillo ilçesinde- verilmektedir. Cumhuriyet Dönemi'nin kurucu siyasetçilerinin adları da mahallelere verilmiştir: İnönü (Baykan, Siirt-merkez).

Yer adları coğrafi çevreyi ve bu çevredeki değişimi tasvir eder. Mahalleler doğrultu, güneş veya aya göre konum, yön belirttiği gibi lokasyon ve sit alanının beşeri ve fiziki özelliklerinden de adlarını alırlar (Aliagaoglu, 2013: 56). Yerlerin fiziki ve beşeri özelliklerine veya konumuna bağlı olarak mahalleleri adlandırma en yaygın görülen (17 adet) adlandırmadır. Beşeri özellikler, bir yapı (Küfre Kalesi- Şirvan), etkinlik veya faaliyet de olabilmektedir. Küfre Beyliği, Şirvan'da uzun süre egemenliğini sürdürmüştür. İlçe merkezinin 4 km doğusunda, ilçenin adıyla anılan Küfre Kalesi o dönemden günümüze kalmıştır. Doğal bir kayanın üzerinde mevkiye hâkim olarak yapılan kale bir kartal yuvasını andırmaktadır. Küfre Kalesi, zaman içinde harabeye dönmüş sadece duvar kalıntıları kalmıştır (Siirt Turizm Envanteri,1991:29). Küfre (Baykan) Mahallesi adını bu beylik ve kaleden almıştır. Çalışma alanında Karşıyaka (Baykan), Güney (Kurtalan), Batı (Siirt-merkez) mahalleleri doğrultu ve yön ile ilgili bilgi vermektedirler. Baykan'ın ana cadde ve Bitlis Deresi'nin böldüğü güney kısmına "*Karşıyaka*" deniyordu. Bu mevki adı Karşıyaka (Baykan) Mahallesi'ne isim olmuştur. Batı Mahallesi (Siirt-merkez) şehrin batısında yer almaktadır. Kültür (Kurtalan), Tekel (Kurtalan), Havel (Baykan), Alan (Siirt-merkez), Karakol (Siirt-merkez) mahalleleri farklı etkinliklerden esinlenerek adlarını almışlardır. "Havil Hanları" mevkii, İpek yolu üzerinde bulunmaktaydı. Hanların olduğu bu mevkide ticaret erbapları dinlenir ve alışverişlerini yaparlardı. 1938 yılında kurulan Baykan'ın ilçe merkezinin neresi olacağı konusunda problem yaşanmıştır (Resmi Gazete,28 Mayıs 1938:3919). Sonunda ilçe merkezinin yol üzerindeki Havil Hanları olması uygun görülmüştür (Siirt İl Yıllığı,1967:115).Havel Mahallesi (Baykan) adını bu mevkiden almıştır. Bağcılar (Şirvan), Sarıgül (Eruh), Algül (Siirt-merkez) bitkisel kökenli mahalle adları iken; Yayıkdere (Kurtalan), Garzan (Kurtalan), Fırat ve Dicle (Kurtalan) topoğrafik özelliklere bağlı ad alan mahallelerdir. Siirt ilinde bağıcılığın tarihi çok eskilere uzanır. Şemsettin Sami'nin eserinde Siirt ile ilgili şu bilgiler bulunmaktadır. "Arazisi pek verimli olup, buğday arpa, pirinç, sisam (susam) ve sair hububatla pamuk, tütün ve meyve ve sebzelerin her çeşidi yetiştirilir. Üzümün bir kısmı kurutulur ayrıca pekmez dahi yapılır. Bazı meyvelerden pestil yapılır (Sami'den Savur, 2010:15). Üzümden yapılan pestiller kışın en aranır yiyeceklerdendi (Yaşar, 2007:175). Merkez ilçe, Kurtalan, Eruh ve Şirvan başta olmak üzere, hemen hemen tüm ilçelerde bağlara rastlanmaktadır (Siirt, 1998: 68). Dicle ve Fırat nehirlerini içine alan Mezopotamya insanlık tarihinin ilk yerleşim alanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Su kaynağı yerleşik hayata geçilip, tarımın başlamasında etkindir. Dolayısıyla bulunduğu yerde medeniyeti doğuran faktördür. Bu yönüyle Fırat ve Dicle nehirleri şehre imzalarını atmışlardır. Çalışma alanında yerin çorak olma durumunun mahalle adına yansımaları Kırtepe (Şirvan) şeklinde olmuştur.

Son Osmanlı Şer'iyye sicillerine göre Siirt merkezde 12 mahalle bulunmaktaydı. Bu mahallelerden biri de Karagol Mahallesi idi (Özcoşar, 2007: 327; Yiner, 2014) ve günümüze kadar adını Karakol (Siirt-merkez) olarak korumuştur. Günümüzde bu ismin anlam ifade etmediği -Siirt'in ilk Polis Karakolu buradaydı.- ve değiştirilmesi gerektiği konusunda girişimlerin olduğu bilinmektedir.

Siirt ilinde yer değiştiren (Afet) mahallelere de rastlanmaktadır (1 adet). Siirt ili merkez ilçe sınırları içinde Demirkaya köyünde evlerde kaya düşmesi neticesinde birçok köylü zarar gördü. Merkez ilçe içinde tespiti yapılmış olan yer kamulaştırılarak 20 Haziran 1975'de mağdur ailelerin buraya yerleştirilmesine karar verildi (BCA'dan Demir, 2016: 55). Böylece köy şehir merkezine taşındı. Bu mahalleye Afetevleri (Siirt-merkez) adı verildi.

Aşiret kültürü doğal ve sosyal çevreye karşı korunmak için insanların bir araya gelerek meydana getirdikleri bir sosyal olguyu temel alır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'nde toplumsal yapı içerisinde aşiret sisteminin varlığı oldukça önemlidir ve bu durum aşiret mahallelerini doğurmuştur. Siirt ilinde bu sosyal olgunun ortaya çıkardığı mahalleler (3 adet) mevcuttur. Pervari kazasında Adıyan ve Mallo Şakir Aşiretleri bulunmaktaydı (Seçkin, 2006:156). Aydın Mahallesi'nde Adıyan aşireti; Şakiran Mahallesi'nde Şakiran aşireti yaşamaktaydı. Pervari'nin en eski iki mahallesi olan Aydın ve Şakiran mahalleleri -1927 yılından beri bu isimler kullanılmaktadır- adlarını bu aşiretlerden almaktadırlar. Garzan kazasında buraya adını veren Garzan aşireti yaşamaktaydı (Çelik, 2019:172). Garzan (Kurtalan) Mahallesi de adını bu aşiretten almıştır.

Siirt ilinde yukarıdaki gruplara dâhil edilemeyecek 3 adet mahalle adı bulunmaktadır: Çal (Siirt-merkez), Cefan (Baykan) ve Saydanlar (Tillo). Çal Mahallesi'nin adını İstiklâl Savaşları esnasında Yunanlılara ağır bir mağlubiyetin verildiği "Çal Tepe'den" aldığı söylenmektedir. Kimine göre de mahallenin adı "Çalı" idi. " ı" sesi düşünce "Çal" diye hafızalara yerleşmiştir. Saydanlar (Tillo) adının ilçenin sahip olduğu manevi ruh ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Cefan (Baykan) mahallesi ile herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

IV. Sonuç

Toplumsal kültürün, gelecek kuşaklara aktarım yollarından biri olan ad verme eylemi, şehrin canlı dokusunu oluşturmaktadır. Böylece şehir geçmiş öğelerin birikimi ve bu öğelerin yenilerinin eklenmesi ile kendine özgü sosyo-kültürel bir kimlik geliştirir. Bu kimlik farklı şekillerde mekâna yansır. Bunlardan biri de mahalle adlarıdır. Çalışmada Siirt ili dâhilinde bulunan mahalle adları toponomik açıdan analiz edilmektedir. Siirt ili dâhilindeki mahalleler isimlendirilirken farklı faktörler etkili olmuştur.

Siirt'teki mahalle adlarının oluşumunda en etkili faktörün şehrin mevcut konumu ve yakın çevresinin doğal ve beşeri ortam özellikleri olduğu görülmüştür. Bitkisel kökenli mahalle isimlerine Bağcılar (Şirvan), Sarıgül (Eruh) ve Algül (Siirt-merkez) mahallelerinde rastlanmaktadır. Bağcılar (Şirvan) mahallesinin adı yapılan ekonomik faaliyet (Bağ tarımı) ve yetiştirilen ürün (üzüm) ile ilgilidir. Doğal ortamdan kaynaklanan isimlere bakıldığında suyun etkili olduğu görülmektedir: Yayıkdere (Kurtalan), Fırat, Dicle (Kurtalan). Bunun yanında çalışma alanı üzerinde şehirleşme, cumhuriyet, ulusal ve yerel şahıslar, dini yapılar, aşiretler, meslek, siyaset vb. faktörler de etkilidir.

Şehirleşme faaliyetinin yeni mahalleler doğurduğu görülmüştür: Bahçelievler (Siirt-merkez, Kurtalan), Yenimahalle (Kurtalan, Siirt-merkez), Sit (Siirt-merkez), Yenidoğan (Baykan, Kurtalan), Doğan (Siirt-merkez), Kooperatif (Siirt-merkez), Halenze (Siirt-merkez).

Yer adları ulusal kimliğin anlamlı ifadeleri olabilirler (Light, 2004: 154). Ulusal tarih öyküsünün (Yeoh, 1992) yerleşmesi için şehrin vitrini ve mührü olan mahallelere uygun yer adları verilmiştir: Cumhuriyet (Kurtalan), Conkbayır (Siirt-merkez), Dumlupınar (Siirt-merkez), Sakarya (Siirt-merkez), Ülkü (Siirt-merkez), Ulus (Siirt-merkez). Cumhuriyet'in önemli şahıslarından İnönü (Baykan; Siirt-merkez) mahallelere isim olmuştur. Siirt şehrinin köklü tarihinin mahalle adlarında yaşatılması şehrsel kimlik açısından oldukça önemlidir.

Siirt şehrinin belleğini oluşturan yerel ve ulusal şahıs isimlerinin mahalle adlandırılmasında kullanıldığı görülmektedir. Tarih boyunca birçok beylik, hanedanlık ve imparatorluğa ev sahipliği yapmış Siirt ve çevresinde tarihi olayların -özellikle Osmanlı dönemi- derin izleri görülmektedir. Bir çağı kapatıp bir çağı açan Fatih Sultan Mehmet'in adı Erüh ve Şirvan ilçelerinde mahalle adı olarak yaşatılmaktadır. Bu yörede o dönemde yaşamış tasavvuf ehli insanların sayıları da çoktur. Bu sosyal olgunun ortaya çıkardığı baş aktörlerin günümüzdeki isimlendirmelerde kullanıldığı görülmektedir: Fakirullah, Şeyh Mücahit, Veysel Karani (Baykan). Bu mübarek zatların türbeleri her mevsim ziyaretçi akınına uğramaktadır. Bu manevi havasından dolayı şehir günümüzde "Evliyalar Diyarı" olarak bilinmektedir. Bu topraklarda yaşamış İbrahim Hakkı Hazretleri'nin hak ettiği değeri bulması adına şehre yeni katılacak bir mahalleye bu zatın isminin verilmesi oldukça yerinde bir karar olacaktır. Tarihi değeri yüksek bu isimler kültürel bir miras olarak kabul edilmeli ve korunmalıdır.

Yerel yönetimlerin isimlendirme konusunda etkili oldukları görülmektedir. Çakmak (Siirt-merkez) Mahallesi'nin adı 1980 ihtilalinden sonra "Evren Mahallesi" olarak değiştirilmiş, 2013 yılında ise Barış Mahallesi'ne dönüştürülmüştür. Fakat bu mahallenin adı yerel halk tarafından halen Çakmak Mahallesi olarak bilinmektedir. Diğer bir deyişle yeni adın (Barış) yöre halkı tarafından bir karşılığı yoktur. Bu nedenledir ki bir mekânın kabul görmüş geçmişi yani toplumsal belleğini canlı tutmak için mahalle isimleri korunmalıdır.

Çalışma esnasında mahalle isimlerinin alt metni iyi okunmaya çalışılmıştır. Çalışma alanında mahalle adları Aliağaoğlu'nun (2013) sınıflandırmasına tabi tutulmuştur: (Dini yapıya bağlı, meslek, mahkeme, göçmen, cumhuriyet, siyasi, şehirleşme, şahıs isimli, yerlerin fiziksel ve beşeri özelliklerine veya konumuna bağlı ve diğer mahalleler). Sonuç olarak görülmektedir ki Siirt ve yakın çevresinde Aliağaoğlu sınıflandırmasında (2013) geçen göçmen ve mahkeme mahallelerine rastlanmamıştır. Ancak çalışmada farklı olarak alana özgü "aşiret mahalleleri" ve "yer değiştiren (Afet) mahalleler" görülmektedir. Doğu toplumlarında aşiret sistemi oldukça etkilidir. Bölgede sosyal yapı üzerinde şekillendirici etkisi olan aşiret sisteminin adlandırma üzerinde de etkili olduğu görülmüştür: Aydın ve Şakıran (Pervari), Garzan (Kurtalan). Öte yandan Siirt ilinde bir toplumun kültürünün toprağa yansımaları olan mahalle adlandırmalarında kadın ismine rastlanmamıştır.

Değişim hayatın dinamiklerinde vardır. Fakat mahallelere verilecek isimlerin mekânda bir karşılığı olmasına ve geçmişiyle köklerinin koparılmasına özen gösterilmelidir. Hayali isimlerle mekânlar kirletilmemelidir.

Kaynaklar

- Aksan, D. (1982). *Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim: III. Cilt)*, Ankara: TDK.
- Alagöz, C.A. (1984). "Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler"[Bildiri], *Türkiye Yer Adları Bildirileri Sempozyumu (11-13 Eylül) (ss.11-13)*, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
- Alderman, D.H. (2000). "A Street Fit for a King: Naming Places and Commemoration in the American South", *Professional Geographer*, 52 (4), 672-684.
- Aliağaoğlu, A. ve Uzun, A. (2011). "Şehirselle Toponomi (Hodonimi): Türkiye İçin Bir Tipoloji Denemesi", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2, 123-133.
- Aliağaoğlu, A. ve Yiğit, Y. (2013). "Balıkesir'de Şehirselle Toponomi: Cadde Adları", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18 (30), 311-330.
- Aliağaoğlu, A. (2013). "Şehirselle Toponomi: Balıkesir İlinde Mahalle Adları, Bir Sınıflandırma Denemesi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (29), 45-62.

- Aliağaoğlu, A. ve Uğur, A. (2016). "Osmanlı Şehri", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 203-226.
- Alkan, A. (2017). Siirt İlinin Eski Köy Adları Üzerine Coğrafi Bir İnceleme, *Türk Coğrafya Dergisi*, 68, 63-76.
- Alkan, A. (2018). *Bir Kent Coğrafyası Araştırması Siirt Kenti*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Al, N. (2001). *XVIII. Yüzyılda Siirt Yöresinde İlmi Kurumları ve İlim Adamları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altunışık, İ. (2009). *Coğrafi Bakımdan Batman İli Yer Adları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alver, K. (2013). *Mahalle - Mahallenin Toplumsal ve Mekânsal Portresi*. Ankara: Hece Yayınları.
- Arıkboğa, E. (1998). *Yerel Yönetimler, Katılım ve Mahalle Muhtarlığı*, Marmara Üniversitesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Asımgil, B. (2018). "İzmir'de Kentsel Kimlik Bileşenlerinden Cadde Ve Sokakların Toponomisi ve Milliyetçi, Etnik İzlerin Sosyal Yapı Oluşumuna Katkıları", *Trakya University Journal of Engineering Sciences*, 19 (1), 21-36.
- Aydın, H., Üstünova, M., Akgün, N., Akkök, M., Üstünova, K., Berberoğlu, Ç.G. (2010). "Bursa'daki Cadde, Mahalle, Sokak Adlarında Türkçenin Kullanımı", *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, 5 (4), 1222-1543.
- Ayyıldız, S., Ertürk, F. (2017). "Kentsel Kimlik Bileşenleri ile Yerel Kimliğin İzlerini Sürmek: Kapanca Sokak Örneği", *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 2 (1), 65-88.
- Ayverdi, S. (2005). *İbrâhim Efendi Konağı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Azaryahu, M. (2009). "Naming Thepast: The Significance of Commemorative Street Names, Lawrence D. Berg, Jani Vuolteenaho (Editör), *Critical Toponymies, The Contested Politics of Place Naming*, (53-70). London ve Newyork: Routledge.
- Azimli, M. (2007). İlk Fethinden Osmanlı'ya Siirt'in Siyasi Tarihi [Bildiri]. Mehmet Bilen, Ahmet Erkol, Abdurrahman Adak, Veysel Gürhan, Diyaeddin Temiz (Ed.). *Uluslararası Siirt Sempozyumu, 19-20-21 Eylül 2006* (ss.127-132) içinde. İzmir: Birleşik Matbaa.
- Bal, H. (2008). *Kent Sosyolojisi*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Baysan, S. ve Kara, A. (2014). "Aydın'da Mahalle, Bulvar, Cadde ve Sokak Adları: Şehirselleşme Toponomik Özellikleri", *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 12 (1), 23-48.
- Bayartan, M. (2005). "Osmanlı Şehrinde Bir İdarî Birim: Mahalle", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi*, 13, 93-107.
- Baykan 'ın Kuruluşu. (1938). *T. C. Resmi Gazete*, 3919, 28 Mayıs 1938.
- Behar, C. (2014). *Bir mahallenin Doğumu ve Ölümü*. İstanbul: Yapı Kredi yayınları
- Bijoux, D., Saville-Smith, K., Lietz, K. (2008). "The Importance of Urban Neighbourhoods: Measuring Neighbourhood Sustainability in New Zealand". *Ecocity World Summit 2008 Proceedings*, 21st-26th April, USA: San Francisco.
- Bulut, E. (2013). *Kastamonu İli Merkez ve Güney İlçeleri'ndeki Orun ve Bazı Cadde, Sokak Adları Üzerine Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boran, A., Tüfekçiöğlü, A., Yıldız, İ., Erdal, Z. (2013). *Siirt'teki Kültür Varlıkları*, İstanbul: Bion Matbaacılık.
- Boran, A., Tüfekçiöğlü, A., Yıldız, İ., Erdal, Z., Alper, C. (2013). *Tillo'daki Tarihi Eserler*, İstanbul: Bion Matbaacılık.

- Bres, K.D. (1990). "English Village Street Names". *Geographical Review*, 80 (1), 56-67.
- Calvino, I. (2012). *Görünmez Kentler*. (Çev.: I. Saatçioğlu) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Cansever, T. (2010). "Osmanlı Şehri (Şiir'den Şehir'e)", 2.Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Cerasi, M. M. (1999). "Osmanlı Kenti", (Çev.: Aslı Ataöv). İstanbul: Y.K. Yayınları.
- Coşkun, Y.(2018). "1960-1980 Döneminde Meclis Gündeminde Siirt İlinin Sorunları", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,11,1-17.
- Çelik, A. (2019). "Tanzimat'tan Cumhuriyete Siirt", Siirt: Emin Ofset Matbaacılık.
- Çıldam, Y.S. (2018). "Şehirsel Toponomi: Cadde Adları, Bandırma Örneği (City Toponomy: Names of Streets, Bandırma As An Example)". *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 61, 1-25
- Demir, Ş. (2016). *Cumhuriyet Döneminde Siirt*. İstanbul: Düzey Yayınevi.
- Durbilmez, B ve Tekin, F. (2014). "Nevşehir Yöresi Yerleşim Adları Üzerine Bir Değerlendirme". *Folklor/ Edebiyat*,1 (77), 113-132.
- Duygu, İ. (2012). *426 Numaralı Siirt Şer'iyye Sicili Metin Çevirisi ve Değerlendirme*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaşî Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Düzbakar, Ö. (2003). "Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri", *U.Ü. Fen-Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 97-108.
- Ergenç, Ö. (1984). "Osmanlı Şehrindeki Mahalle'nin İşlevi ve Nitelikleri Üzerine", Halil İnancık-Nejat Göyüç- Heath W. Lowry, *Osmanlı Araştırmaları IV (The Journal of Ottoman Studies IV)* (ss.69-78). İstanbul: Enderun Yayınları.
- Ergenç, Ö. (1994). "Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine", İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Ergenç, Ö. (1996). "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizik YapıyaEtkileri, Vecdi Akyüz" ve Seyfettin Ünlü (Ed.), *İslam Geleneğinden GünümüzeŞehir ve Yerel Yönetimler* (ss. 407-417). İstanbul: İlke Yayınları.
- Erhard B. (2007). "Metropol İkilemi: Küresel Toplum, Yerellikler ve Manila'da Kent Arazisi İçin Yürütülen Mücadele", Ayşe Öncü ve Petra Weyland (Ed.), *Mekân, Kültür, İktidar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erpolat, M.S. (2014). "XVI. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Kocaeli'ndeki Yer Adlarında Meydana Gelen Değişmeler", *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu, 2-4 Mayıs 2014*, (s.s 521-552), İstanbul.
- Erden, M. (2012). *Anılar*. Ankara: Pusula Yayınları.
- Erdentuğ, A., Burçak, B. (1998). "Political Tuning in Ankara, a Capital, as Reflectedinits Urban Symbols and Images", *International Journal of Urban and Regional Research*, (22, 4), 589-601.
- Eyice, S. (1965). "İstanbul'un Mahalle ve Semt Adları Hakkında Bir Deneme", *Türkiyat Mecmuası*, XIV, 199-216.
- Gannam F. (2010). "Küreseli Yeniden Tahayyül Etmek: Kahire'de Yeniden İskân ve Yerel Kimlikler", Ayşe Öncü ve Petra Weyland (Ed.), *Mekân, Kültür, İktidar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gökçe, H. (2018). "Bursa İli Keles İlçesi Köy Adları ve Bu Adların Tasnifi", *Ağrılık Türkoloji e-Dergisi*, 3 (6),64-86.
- Güllülü, M., Aydın, H., Üstünova, M., Üstünova, K., Berberoğlu, G., Akgün, N. (2012). "Bursa'daki Cadde, Mahalle, Sokak Adlarında Birleşik Yapılı Tamlayanlar Üzerine", *Turkish Studies*, 7(2), 547-556.

- Günel, V., Şahinalp, M. S. ve Güzel, A. (2011). "Coğrafi Ortamın Şehirsel Mekân Adlarına Etkisi: Şanlıurfa Şehri Örneği", *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 463-508.
- Günel, V. (2012). "Batman'da Cadde Adlandırılmaları: Toplumsal Bellek Oluşturma ve Şehirsel Mekâna Hâkim Olma Çabaları". *Marmara Coğrafya Dergisi*, 25, 171-197.
- Güner, İ., Ertürk, M., Bekdemir, Ü. (2000). "İğdir İli'ndeki Yer Adlarının Kaynakları", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6 (4), 273-299.
- Güner, İ. ve Ertürk, M. (2004). "Türkiye İl Merkezi Kent Adlarının Kaynakları Üzerine Bir Araştırma". *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi*, 12, 39-62.
- İbret, Ü. (2003). "Çankırı'daki Köy Adları Üzerine Coğrafi Açından Bir İnceleme", *Marmara Coğrafya Dergisi*, 7, 53-80.
- İnalçık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Kadmon, N. (2000). *Toponymy: The Lore, Laws and Language of Geographical Names*. Newyork: Vantage Press.
- Kafalı, M.A., Sekman, F. (2010). *Dicle Bölgesi Stratejik Gelişme Raporu*, Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş.
- Kara, B. (2012). "Kentler Açısından Mekânın Toplumsallığı ve Yer İsimlerinin Siyasal Yapıya Göre Değişimi: Niğde Örneği". *Zeitschrift für die Welt der Türken, Journal of World of Turks*, 4 (1), 149-163.
- Kara, A. (2016). *Aydın Efeler İlçesi Yer Adlarının Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaboran, H. H. (1984). "Türkiye'de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma" [Bildiri]. *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, 11-13 Eylül 1984*, (ss.97-148), Ankara: Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yay.
- Karacan, N. (2014). *Sinop İli Yerleşim Yeri Adları Üzerine Bir Dil İncelemesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyonkarahisar: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagöz, M. (1999). "Osmanlı'da Şehir ve Şehirli Mekân-İnsan-Beşeri Münasebetler (XV-XVIII. Yüzyıl)", Güler Eren (Ed.), *Osmanlı* (ss. 103- 110), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Kurgun, L. (2002). *Denizli İli Yer Adları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurgun, L. (2006). "Buldan Yöresi Yer Adları". İrfan Ertuğrul ve Turgut Ok (Ed.). *Buldan Sempozyumu Bildirileri, 23-24 Kasım 2006*, (s.s 53-160), Buldan: Pamukkale Üniversitesi.
- Kurt, Y. (1991). "Adana Sancağında Kişi Adları", *DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi XV/26*, 169-252.
- Koday, S. ve Aydın, T. (2016). "Elmalı'da (Antalya) Geçmişten Günümüze Yerleşme Adları Üzerine Bir İnceleme" [Bildiri]. Ali Özçağlar, Necla Türkoğlu, Rüya Bayar, Erkan Yılmaz, Olgu Aydın, Kerime Karabacak (Ed.). *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, 13-14 Ekim 2016*, Ankara: Ankara Üniversitesi yayın no:554.
- Koolos, R. (2010). *The Story of Street Names in The Netherlands (A Comparative Analysis of Themes Used in Street Naming in Noord-Brabant and Holland, 1859-1939)*, Master Thesis History of Society Erasmus University, Rotterdam.
- Kramers, J. H. (1997). "Mahalle". *İslâm Ansiklopedisi*, (C. 7). Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Kurgun, L. (2002). *Denizli İli Yer Adları* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıççioğlu, C. (1992). "*Her Yönüyle Siirt*", Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Liggett, H., Perry, D.C. (1995). *Spatial Practices*. London: Sage Publications.
- Light, D. (2004). "Street Names In Bucharest, 1990-1997; Exploring The Modern Historical Geographies of Post-Socialist Change". *Journal of Historical Geography*, 30 (1), 154-172.
- Lynch, K. (1960). *The Image of The City*, Cambridge MA: MIT Press.
- Keleş, R. (1984). "*Kentleşme ve Konut Politikası*", Ankara: Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay.
- Meclean, G. (2005). "*Doğuya Yolculuğun Yükselişi*", (Çev.: Dilek Şendil). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent* (Çev.: Gürol Koca; Tamer Tosun). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ortaylı, İ. (1985). *Tazimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, İstanbul: Hil Yay.
- Ortaylı, İ. (1992). "Osmanlı Aile Hukukunda Gelenek, Şeriat ve Örf". *Sosyo- Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, 2, 456-467.
- Ortaylı, İ. (2004). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Özcoşar, İ. (2007). 19.Yüzyılda Siirt'te Gayrimüslimler [Bildiri]. Mehmet Bilen, Ahmet Erkol, Abdurrahman Adak, Veysel Gürhan, Diyaeddin Temiz (Ed.). *Uluslararası Siirt Sempozyumu, 19-20-21 Eylül 2006* (ss.324-331). İzmir: Birleşik Matbaa.
- Özgen, N., Karadoğan, S. (2009). "Siirt Şehrinin Kuruluşu ve Gelişimi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (2), 61-81.
- Özkan, M. ve Yoloğlu, A. (2005). "Bir Bellek Projesi Olarak Sokak İsimlendirmesi: Ankara Örneği", *Planlama*, 34, 54-62.
- Özüekren, A.S. (1996). Kooperatifler ve konut üretimi. Yıldız Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme* (ss. 355-365). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Rashed-Ali, H., Lin, C., & Beyaztas, H. (2012). *The City of San Antonio Neighborhood Sustainability Assessment*. San Antonio.
- Savur, H. (2010). *Siirt'in Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1312-1317/ 1894-1900, 420 No'lu Siirt Şeri'yye Sicil Defterlerine Göre)* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seçkin, B. S. (2006). "*Başlangıçtan Günümüze Siirt Tarihi*", İstanbul: İstanbul Siirtliler Derneği.
- Söylemez, F. (2002). "Rısvan Aşireti'nin Cemaat, Şahıs Ve Yer Adları Üzerine Bir Değerlendirme", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12, 39-52.
- Sır, N. A. (2015). "Gazzizâde Abdüllatif Efendi'nin Hulâsatü'l-vefeyât'ında Bursa Yer Adları". *Turkish Studies*, 10 (12), 953-980.
- Siirt Turizm Envanteri (1991). Siirt: Siirt Valiliği İl Turizm Müdürlüğü.
- Siirt (Cumhuriyetin 75.Yılı)* (1998), Siirt Valiliği, Ankara: Nurol Matbaacılık ve Ambalaj San. ve Tic.A. Ş.
- Siirt (Doğa, İnanç ve Kültürlerin Şehri)* (2013). Siirt İl Kültür Müdürlüğü, Yayın no: 3. Siirt Gazetesi 5 Kasım 1949, 7 Şubat 1953, 13 Nisan 1953, 3 Haziran 1957 baskıları Siirt İl Yıllığı 1967 (1968). Ankara: Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii'nin Tipo ve Ofset.

- Şahin, G. (2010). "Türkiye'de Yapılmış Toponomi Çalışmaları", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 134- 156.
- Şahin, İ. (2011). "Yer adı Bilimi Araştırmalarında Mikro Toponominin Yeri, Önemi ve Araştırma Yöntemi: Tırnak Köyü (İçel/Gülнар) Örneği", *Turkish Studies*, 6 (1), 1807-1830.
- Şahin, C. (2017). "İstanbul'da Su ile Anılan Sokak Adları: Hidrografik Adlar". Coşkun Yılmaz (Ed.), *Mimar Sinan ve Su (ss.378-413)*. İstanbul: Kültür Sanat Basımevi Rekl. Ve Org. San. Tic. Ltd.Şti.
- Terzi, A. (2016). "Kömürün Dili: Zonguldak Yer Adlarının Oluşumunda Kömür Üretiminin Etkisi 1". *Türk Dili Dergisi*, 770, 89-94.
- Terzi, Â. (2016). "Kömürün Dili: Zonguldak Yer Adlarının Oluşumunda Kömür Üretiminin Etkisi 2". *Türk Dili Dergisi*, 771, 100-106.
- Tuğlacı, P. (1985). *Osmanlı Şehirleri*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Tuncer, O.C. (2008). "Diyarbakır Vakıf Yapıları, Mahalleleri ve Dinsel Haritası (1511-1950)", *Vakıflar Dergisi*, 31, 1-24.
- Tunçel, H. (2000). "Türkiye'de İsmi Değiştirilen Köyler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 23-34.
- Tuncel, M. (2007). "Geçmişten Günümüze Siirt Şehri" [Bildiri]. Mehmet Bilen, Ahmet Erkol, Abdurrahman Adak, Veysel Gürhan, Diyaeddin Temiz (Ed.). *Uluslararası Siirt Sempozyumu, 19-20-21 Eylül 2006, (ss.27-30)*, İzmir: Birleşik Matbaa.
- Türkiye Rehber Ansiklopedisi (Tarih Yok)."Siirt", C.XV, 1, 209.
- Türkçe Sözlük*. (2005). Ankara: TDK.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi (C.II)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yağmur, Ö. (2014). "Höbek Köyü Yer Adları Üzerine Bir İnceleme", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 49, 243-264.
- Yaşar, H., Akın, E., Çelik, A. (2018). "*Siirt Hak Anlatıları-1 (Halk Hikâyeleri ve Masalları)*", Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yaşar, M. A. (2007). "19.Yüzyılın İkinci Yarısında Siirt (Osmanlı Devleti İstatistiklerine Göre)" [Bildiri]. Mehmet Bilen, Ahmet Erkol, Abdurrahman Adak, Veysel Gürhan, Diyaeddin Temiz (Ed.). *Uluslararası Siirt Sempozyumu, 19-20-21 Eylül 2006, (ss.27-30)*, İzmir: Birleşik Matbaa.
- Yayınoglu, P E., Susar, F. (2008). *Kent, Görsel Kimlik ve İletişim (1. Baskı)*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Yediyıldız, B. (1984). Türkiye'de Yer Adı Verme Usulleri, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, KBY, Ankara.
- Yel, A. M. (2003). "Mahalle". *İslam Ansiklopedisi*, (C. XXVII, 323-336.). Ankara: Diyanet Vakfı Yay.
- Yeoh, B.S.A. (1992). "Street Names in Colonial Singapore" *Geographical Review*", 82 (3), 313-322.
- Yiner, A. (2014). *Şer'iyye Sicillerinden Siirt'e Bakış*. Sonçağ yayıncılık ve Matbaacılık Reklam San.
- Yurt Ansiklopedisi*. (1983). C. IX, İstanbul: Anadolu Yayıncılık.
- Yüçetürk, Z. (2014). "98/3 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre Gaziantep'in Sosyal, Hukuki Durumu ve Bu Dönem Gaziantep'teki Yer Adları", *Turkish Studies*, 9 (4), 1217-1239.